

DI TÍCH LỊCH SỬ - VĂN HÓA CHÙA HOA NGHIÊM

Phan Thanh Dân⁽¹⁾

Tên gọi khác: tên gọi đầy đủ của chùa Hoa Nghiêm là ĐẠI PHƯƠNG QUẢNG PHẬT HOA NGHIÊM KINH – Bộ kinh điển trọng yếu thể hiện ý nghĩa tuyệt vời về “Nhân”, “Hạnh”, “Quả”, “Đức” của Phật Đà có duy nhất ở Định Thành, Dầu Tiếng lúc bấy giờ. Chùa Hoa Nghiêm tọa lạc trên đỉnh một gò đất cao tại đường Trần Văn Trà, thuộc khu phố 4A, thị trấn Dầu Tiếng, huyện Dầu Tiếng, tỉnh Bình Dương.

Chùa Hoa Nghiêm là một trong những ngôi chùa hình thành từ rất sớm tại vùng đất Dầu Tiếng, phục vụ nhu cầu tín ngưỡng của đồng bào Phật tử và nhân dân quanh vùng. Từ những ngày đầu tiên khai phá vùng đất này, Chùa Hoa Nghiêm là nơi để bà con Phật tử nương náu trong những ngày gian khó.

Từ những năm 1930 trở đi, thực dân Pháp đầu tư lớn vào đồn điền cao su Dầu Tiếng, hồng vơ vét thật nhiều mủ cao su, đem lại nguồn lợi, thỏa mãn lòng tham vô đáy của chúng. Chúng cho xây dựng, mở rộng nhà máy, kho bãi, lò chén, nhà máy điện, nước và các phương tiện vận chuyển, hệ thống hạ tầng giao thông, mở rộng, thành lập mới một số đồn điền cao su đã thu hút hàng vạn lao động. Nhân lực tại chỗ không đủ, chúng cho người ra miền Bắc, miền Trung để mộ phu với chiêu bài “Công tra” (hợp đồng lao động), bằng mọi cách chúng đưa người vào Nam để bóc lột sức lao động của họ. Làm việc trong đồn điền cao su, nhà máy mủ, những phu thợ công nhân hàng ngày bị chủ Tây, Xu, Cai, Sếp áp bức bóc lột rất dã man, chúng coi mạng người như cỏ rác. Hai câu thơ:

“Cao su đi dễ khó về

Khi đi trai tráng, khi về bưng beo”

đã nói lên tất cả sự vất vả, đắng cay của thân phận người phu cao su thời bấy giờ.

Những người vào Nam làm phu đồn điền cao su Dầu Tiếng từ những năm 1927 đại đa số là người miền Bắc, miền Trung đều theo đạo Phật. Một trong số đó có thầy Ba Lung (ông Phạm Kim Dung) (thầy Ba Lung xuất thân từ gia đình bần nông, còn nhỏ được gửi vào chùa để học chữ và nương nhờ cửa Phật tại làng Quang Thiện, huyện Kim Sơn, tỉnh Ninh Bình). Tâm nguyện của thầy Ba Lung muốn lập một ngôi chùa để cho những người phu thợ, công nhân cao su nương tựa tinh thần, tu học Phật pháp đã được đông đảo những người ở đây ủng hộ.

Để hoàn thành tâm nguyện của mình, ngoài việc đi làm phu kiếm sống, thầy Ba Lung tranh thủ những ngày nghỉ, giờ nghỉ trong nhiều năm để phát rừng khai hoang, lấy đất lập chùa.

¹ Ban quản lý Di tích và Danh thắng Bình Dương

Ngày rằm tháng giêng năm 1940, Phật lịch 2482, chùa Hoa Nghiêm đã được khởi công xây dựng. Chùa mở cửa đón phật tử và đông đảo bà con từ các làng cao su Dầu Tiếng và làng cao su Bến Củi vô chùa tụng kinh lễ phật, cầu phúc, cầu tài, cầu bình an tai qua nạn khỏi, qua các hình thức, nghi lễ cúng phật truyền thống miền Bắc mang theo. Trong hoàn cảnh áp bức cùng cực, những phật tử dựa vào chốn tâm linh để vui đi phần nào nỗi nhớ nhà, nhớ quê.

Chánh điện chùa Hoa Nghiêm

Hàng tháng, vào các ngày mùng 1, 14, 15 và 30 âm lịch, đông đảo phật tử và bà con trong vùng tự nguyện đến chùa lễ Phật và ngủ lại Chùa rất đông. Đặc biệt vào những ngày rằm tháng 7 của những thập niên 1950 – 1960, số lượng Phật tử lên cả hàng nghìn người từ các làng tập trung về chùa để tham gia lễ “Trung nguyên – Trai đàn Vu Lang” (xem các thầy cúng diễn xướng diễn tích nhân gian truyền thống Phật giáo Mục Liên – Thanh Đề) và lễ cúng cô hồn tháng 7 – ngày rằm xá tội vong nhân. Bên nhà Phủ cạnh đền thờ Đức thánh Trần Hưng Đạo mỗi năm đều có kỷ niệm ngày húy của ngài với ý nghĩa chiến thắng quân Nguyên và cúng Tam Tòa Thánh Mẫu (mẫu Trời – mẫu Đất – mẫu Nước hoặc Thiên, Địa, Thủy) mang ý nghĩa không quên cội nguồn dân tộc, sự đấu tranh với sự hà khắc của thiên nhiên để tồn tại. Trong giai đoạn lịch sử đó, chùa thầy Ba Lung đã đáp ứng nhu cầu sinh hoạt tâm linh của người dân phu đồn điền cao su. Chùa thực sự là địa chỉ tín ngưỡng, nơi sinh hoạt tâm linh tin cậy của mọi người và chùa đi vào một thời kỳ tín ngưỡng thịnh vượng tại vùng đất cao su Dầu Tiếng khiến bọn quan Tây, Xu, Cai, Sếp cũng phải nể phục, coi đây là nơi thờ Phật tôn nghiêm bất khả xâm phạm.

Từ đây, chùa Hoa Nghiêm đã trở thành nơi gặp gỡ giao lưu của những người công nhân cao su sớm giác ngộ cách mạng, họ vừa làm nhiệm vụ sản xuất vừa đấu tranh với bọn chủ Tây, đòi quyền dân sinh dân chủ, vừa tham gia công việc kháng

chiến với tư cách là người ở hậu phương, đóng góp tiền của, nuôi giấu cán bộ,... Chùa Hoa Nghiêm là địa chỉ liên lạc bí mật của tổ chức cơ sở Đảng huyện Dầu Tiếng thời kỳ kháng chiến chống Pháp xâm lược.

Trong thời kỳ chiến tranh, thầy Ba Lung đã tiếp đón, che chở rất nhiều gia đình Phật tử là công nhân cao su trực tiếp tham gia kháng chiến sinh sống quanh chùa, đây là những gia đình công nhân – Phật tử tiêu biểu đã cùng gia đình thầy Ba Lung tham gia cách mạng suốt quá trình chống Mỹ, dưới sự lãnh đạo của Đảng mà trực tiếp là đồng chí Tám Núi và đồng chí Huỳnh Thị Kim Oanh (Út Oanh).

Được thử thách trong cuộc chiến tranh chống thực dân Pháp và được giác ngộ cách mạng, thầy Ba Lung cùng gia đình và các Phật tử yêu nước dưới sự chỉ huy của các cán bộ, Đảng viên hoạt động bí mật trong ấp 4, tổ chức nhiều hình thức sinh hoạt Phật pháp che mắt kẻ địch, đào hầm bí mật, làm giao liên, đưa đón cán bộ cách mạng, truyền tin phục vụ cách mạng.

Nhờ sự trụ vững của chùa Hoa Nghiêm trước sự kiềm kẹp của kẻ thù, các đồng chí Đảng viên trung kiên nằm vùng ở địa bàn ấp 4 đã đẩy mạnh công tác vũ trang tuyên truyền cách mạng, diệt ác trừ gian tại chi khu Dầu Tiếng làm cho Mỹ Ngụy hỗn loạn. Chúng chỉ dám hoạt động vào buổi sáng, còn buổi chiều và tối khu vực ấp 4, chùa Hoa Nghiêm là vùng giải phóng của cách mạng.

Nắm vững quan điểm quân chúng của Đảng là lấy dân làm gốc, trong từng thời kỳ, Đảng đã phân công cán bộ về khu vực chùa ẩn náu, hoạt động chỉ đạo quần chúng đấu tranh trực diện với kẻ thù, đã được chùa Hoa Nghiêm và bà con giác ngộ cách mạng che chở cho nhiều đồng chí cán bộ cao cấp của Huyện ủy Dầu Tiếng, cán bộ Trung ương Cục về nằm vùng chỉ đạo quần chúng đứng lên đấu tranh chống giặc. Thực hiện chỉ đạo công tác theo dõi tình hình địch và nắm việc vận chuyển hậu cần của địch từ Cầu Tàu đến Trảng Lớn qua cầu Bến Củi đạt hiệu quả cao.

Chùa Thầy Ba Lung là nơi che giấu, giúp đỡ các cán bộ hoạt động cách mạng suốt cả 2 thời kỳ chống Pháp và Mỹ tuyệt đối an toàn. Trong thời kỳ chống Pháp, thầy Ba Lung trực tiếp nuôi giấu cán bộ cách mạng, các đồng chí hoạt động bí mật để chỉ đạo quần chúng đấu tranh chống Pháp tại mũi ấp 4. Cụ thể có đồng chí Xuân khi hoạt động chống Pháp, đồng chí bị giặc Pháp truy lùng nhưng được sự giúp đỡ của thầy Ba Lung và nhà chùa che giấu khiến giặc không thể nào bắt được. Đến năm 1954, đồng chí Xuân tập kết ra Bắc.

Thời kỳ chống Pháp, chùa Hoa Nghiêm là khu vực trung tâm hoạt động của Đội Thanh niên Tiên phong chống Pháp mũi ấp 4 và là nơi cất giấu truyền đơn chống Pháp.

Sang đến thời kỳ chống đế quốc Mỹ, chùa Hoa Nghiêm tiếp tục đi theo cách mạng, là nơi nuôi giấu các đồng chí cán bộ hoạt động cách mạng trong đó có đồng chí Út Oanh (Huỳnh Kim Oanh) được Đảng phân công trực tiếp chỉ đạo quần

chúng đấu tranh chống Mỹ tại chùa Hoa Nghiêm và đồng chí đã kết hợp với gia đình thầy Ba Lung động viên bà con Phật tử dốc sức ủng hộ cho Cách mạng từ việc may quần áo đến cung cấp thuốc men, lương thực, thực phẩm,... vận chuyển vô căn cứ cách mạng. Cũng trong thời gian này, chùa Hoa Nghiêm còn là nơi che chở cho nhiều cán bộ hoạt động cách mạng chủ chốt khác như: đồng chí Tám Núi, đồng chí Hai Lương, đồng chí Út Lung, đồng chí Tư Trung, Ba Thượng, Ba Xê, Năm Khoa, Tư Cự, Tư Phú, Út Đây,...

Với lực lượng cán bộ cùng quần chúng nhân dân bám trụ đấu tranh tại chỗ trong 2 thời kỳ kháng chiến chống Pháp và Mỹ, chùa Hoa Nghiêm đã trở thành địa chỉ đỏ của cách mạng. Khi ấy bọn địch thường gọi chùa Hoa Nghiêm là “chùa Việt Cộng”. Nơi đây, bọn Việt gian, thám báo, biệt kích, chi khu hàng ngày rình mò, khám xét, bắt bớ, bắn giết nhiều người vô tội. Chủ nhật hàng tuần, chúng thường bắt vợ Thầy và những người mẹ có con đi theo cách mạng ra chỗ bọn chúng quy định đứng xếp hàng để chúng thuyết giáo, dụ dỗ các mẹ kêu gọi con mình về chiêu hồi; rồi chúng chửi mắng, hăm dọa, có khi bắt mọi người phơi nắng cả ngày, nhưng chúng không bao giờ thuyết phục được ai. Mỗi buổi tối, chúng bắt gia đình thầy Ba Lung và gia đình một Phật tử khác là gia đình bác Cúc ra trại gia binh ngủ để chúng kiểm soát.

Tháng 3 năm 1975, chùa Hoa Nghiêm chịu một tổn thất nặng nề khi máy bay trinh sát địch phát hiện Chùa là nơi trú quân của lực lượng chủ lực quân giải phóng chuẩn bị đánh vô Sài Gòn. Chúng đã ra lệnh ném bom chùa Hoa Nghiêm. May mắn là trước đó lực lượng chủ lực của quân giải phóng đã kịp di chuyển nên bảo toàn lực lượng.

Hòa bình lập lại, chùa Hoa Nghiêm luôn giữ một niềm tin sâu sắc vào tôn giáo của mình, vượt qua nhiều khó khăn, chùa đã được gia đình thầy Ba Lung cùng Phật tử từng bước sửa chữa, xây dựng lại đẹp đẽ, trang nghiêm hơn, để Phật tử và bà con trong vùng đến lễ Phật, sinh hoạt tâm linh.

Những người từng sống và chiến đấu tại Chùa Hoa Nghiêm về thăm chùa năm 2012

Dưới sự trụ trì của thầy Ba Lung, Đại Phương Quảng Phật Hoa Nghiêm Kinh được hiển bày ý nghĩa tuyệt vời về nhân hạnh, quả đức của Phật Đà được đông đảo Phật tử và bà con giác ngộ lĩnh hội. Bà Phạm Thị Hồi là vợ thầy Ba Lung có công với cách mạng, được Thủ tướng Chính phủ cấp bằng khen, Nhà nước công nhận là gia đình có công với Cách mạng.

Chùa Hoa Nghiêm được Ủy ban nhân dân tỉnh Bình Dương công nhận là Di tích lịch sử - văn hóa cấp tỉnh tại Quyết định số 3615/QĐ-UBND ngày 25 tháng 12 năm 2012.